

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

3-son (4- jild)

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 3 (4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холикулов Ахмаджон Боймаҳамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Ҳожаев Азизхон Саидалоҳонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулув Жамолiddиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудир;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Қаюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шохидат Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психология кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Караматдиновна – психология фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

Содиқова Шоҳида Мархабобевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

Hamroyev Asliddin Umed o'g'li

“GULSHANUL MULUK” (“SHOHLAR GULSHANI”) ASARI – MANG'ITLAR HUKMRONLIGI DAVRI MUARRIXLIGI NAMUNASI 13-18

Bazarbayeva Shohsanam Muratovna

SIRDARYO VILOYATIDA VETERINARIYA SOHASIGA OID ISLOHOTLAR (XIX ASR OXIRI – XX ASR BOSHLARI) 19-23

Asadova Dilnoza Innatovna

O'ZBEKISTONDA RAQS SAN'ATI SOHASIDA KADLAR TAYYORLASH MASALASI TARIXI VA BUGUNI 24-28

Ҳайитов Умед Яҳёевич

ЎЗБЕКИСТОН ССР МУВАҚҚАТ ИНҚИЛОБИЙ ҚЎМИТАСИ (МАРКАЗИЙ РЕВКОМ)НИНГ ТАШКИЛ ТОПИШИ ВА ФАОЛИЯТИ 29-34

Омонова Сарвиноз Ориф қизи

ЎЗБЕКИСТОНДА СОВЕТ ДАВРИДА ЖИСМОНИЙ ТАРБИЯ ВА СПОРТНИНГ ҲОЛАТИ... 35-42

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

Алимханова Нигора Алимхановна

ТОВАР-МОДДИЙ ЗАХИРАЛАР АУДИТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ 43-52

Маҳмудова Дилафруз Hasanovna

KORPORATIV BOSHQARUVNING AYRIM NAZARIY JIHATLARI 53-60

Toxirov Akbarxon Toirxon o'g'li

SANOAT KORXONALARIDA IQTISODIY XAVFSIZLIKNING EKONOMETRIK MODELLASHTIRISH 61-69

Меҳмоналиев Улугбек Эркинжон угли

СУЩНОСТЬ ОРГАНИЗАЦИИ СЛУЖБЫ ВНУТРЕННЕГО АУДИТА НА ПРЕДПРИЯТИЯХ . 70-75

Паязов Мурод Максудович

“ЎЗБЕКИСТОН ТЕМИР ЙЎЛЛАРИ” АЖДА ТРАНСФОРМАЦИЯЛАШ ЖАРАЁНЛАРИНИ АМАЛГА ОШИРИШ МЕТОДИКАСИ 76-86

Шадибекова Дилдор Абдурахмановна

ЛОГИСТИЧЕСКИЙ РЫНОК УЗБЕКИСТАНА И ПРОБЛЕМЫ ЕГО РАЗВИТИЯ 87-92

Malikova Dilrabo, Khudoiberdieva Maftunabonu

INNOVATIVE HR MANAGEMENT: NECESSITY AND METHODS OF APPLICATION 93-99

Мамажоновна Одинахон Алишер қизи

КОРХОНАЛАР БОШҚАРУВИДА ИННОВАЦИЯЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ ЖАРАЁНЛАРИНИНГ РИВОЖЛАНИШ ТЕНДЕНЦИЯЛАРИ 100-106

Nozimov Eldor Anvarovich

ELEKTRON TIJORATNI RIVOJLANISHDA O'ZBEKISTON VA HORIIY DAVLATLARNING O'RNI 107-115

Буранова Жазира Эргаш қизи

ВЛИЯНИЕ ЦИФРОВИЗАЦИИ ЭКОНОМИКИ НА ИНКЛЮЗИВНЫЙ РОСТ ГОСУДАРСТВА 116-120

<i>Худойназаров Фахритдин Хаитович</i> КИЧИК БИЗНЕС ВА ХУСУСИЙ ТАДБИРКОРЛИК ФАОЛИЯТИДА РАҚАМЛИ ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИНГ ИҚТИСОДИЙ АҲАМИЯТИ	121-127
<i>Бахтиёрлов Бобур Баходир ўғли</i> ТИЖОРАТ БАНКЛАРИ РЕСУРСЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШ ВА БАНК ЛИКВИДЛИЛИГИНИ БОШҚАРИШНИНГ МЕТОДОЛОГИК АСОСЛАРИ	128-136
<i>Isomitdinova Gulbaxor Kurbonaliyevna</i> O'ZBEKISTON SHAROITIDA INVESTITSIYA RISKLARINI BOSHQARISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH	137-145
<i>Yuldashev Shadiyor Shuxrat o'g'li</i> OLIV TA'LIM O'QUV JARAYONLARIDA ZAMONAVIY VEB TEXNOLOGIYALARI INTEGRATSIYASI	146-150
<i>Baxtiyorov Asrorbek Azizjon o'g'li</i> TIJORAT BANKINING KREDIT SIYOSATI ASOSLARI, UNING IQTISODIY MOHIYATI	151-159
<i>Saidov Shohruh Mirzo</i> SOCIO-ECONOMIC ANALYSIS OF CONDITIONS OF DEVELOPMENT OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS	160-169
<i>Kunduzova Kumrixon Ibragimovna</i> IQTISODIY RIVOJLANISHNING HOZIRGI BOSQICHIDA XO'JALIK YURITUVCHI SUBYEKTLAR FAOLIYATIDAGI JORIY AKTIVLAR TUSHUNCHASI VA UNING O'RNI	170-177
<i>Inomjon Matkarimov</i> AGROKIMYO BIOKIMYO XIZMATLARI IJTIMOIV IQTISODIY SAMARADORLIGINI TA'MINLASHNING SWOT TAHLILI	178-183
09.00.00 – ФАЛСАФА ФАНЛАРИ	
<i>G'aybullayev Otabek Muxammadiyevich</i> JAMIYATDA ESTETIK MADANIYAT RIVOJLANISHINING FALSAFIY ASOSLARI	184-189
<i>Masharipova Gularam Kamilovna</i> MAHMUD IBN MUHAMMAD IBN UMAR AL-CHAG'MINIYNING «AL-MULAXXAS FI-L-HAY'A» RISOLASINING NUSXALARI VA QOZIZODA RUMIYNING SHARHI	190-198
<i>Абдуллаханова Гулбахор Саттаровна</i> ФИЛОСОФСКИЕ ВЗГЛЯДЫ ИБН СИНО И ИХ РОЛЬ В УКРЕПЛЕНИИ ДУХОВНО- ЦЕННОСТНЫХ ОСНОВ СОВРЕМЕННОГО РАЗВИТИЯ ЦИВИЛИЗАЦИИ	199-206
<i>Urinov Xushnudjon Abdulomitovich</i> TA'LIM VA KASB-HUNAR ISLOHOTLARI GENEZISI: KASBIY FAOLIYAT VA MEHNATGA MUNOSABATNING TARIXIY SHAKLLANISHI	207-220
<i>Азизкулов Акрам Абдурахмонович</i> ШАРҚШУНОС УИЛЬЯМ ЭРСКИН ТАДҚИҚОТЛАРИДА БОБУРИЙЛАР СУЛОЛАСИ ТАРИХИНИНГ ЁРИТИЛИШИ	221-227
<i>Kenjayev Ulug'bek Muratovich</i> BEFARQLIK HAQIDAGI FALSAFIY FIKRLAR RIVOJI	228-232
<i>G'aybullayeva Laylo Safarboyevna</i> MAHALLADA YOSHLAR SIYOSIY FAOLLIGINI OSHIRISHDA IJTIMOIV-FALSAFIY RIVOJLANISH MASALALARI	233-238

<i>Хо'janova Tamara Jo'raevna</i> YOSHLAR MA'NAVİYATIGA TAHDID VA ULARDAN O'ZINI ONGLI HIMOYA QILISH KO'NIKMALARI	239-245
<i>Jabborova Saodat Sattorovna</i> MA'NAVİY SALOHİYATNING IJTIMOİY TARAQQIYOT MANBAI SIFATIDA XUSUSIYATLARI	246-252
<i>Xusanov G'olib Elmurodovich</i> O'ZBEK OILALARINING RIVOJLANISHIDA AXLOQIY TAFAKKUR MASALALARI	253-257
<i>Агзамходжаева Шахноза Саидматмабевна</i> МУСУЛЬМАНСКОЕ БОГОСЛОВИЕ, СВЯЩЕННЫЙ КОРАН И ТВОРЧЕСТВО НАВОИ В КОНТЕКСТЕ ФИЛОСОФСКОЙ КОМПАРАТИВИСТИКИ	258-265
<i>O'razov Bobir Baxtiyorovich</i> IJTIMOİY DAVLATNING NAZARIY VA METODOLOGIK ASOSLARI: VUJUDGA KELISH SHARTLARI, BELGILARI VA FUNKSIYALARI	266-270
<i>Qunishev Ulug'bek Ulashevich</i> NEMIS KLASSIK FALSAFASIDA JAMIYAT RIVOJLANISHIGA TA'SIR ETUVCHI AXLOQIY VA ESTETIK OMILLAR	271-275
<i>Турдибоев Бозор Худойбердиевич</i> ЦИВИЛИЗАЦИЯЛАР ТАРИХИЙ ЯХЛИТЛИК НАМОЁН БЎЛИШ ШАКЛЛАРИ СИФАТИДА	276-282
<i>Kenjayeva Dilrabo Rominovna</i> MARKAZIY OSIYO MUTAFAKKIRLARI TA'LIMOTIDA O'ZLIKNI ANGLASH TUSHUNCHASI VA UNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	283-287
<i>Azamatova Gulrukh Islom qizi</i> SOCIOCULTURAL ASPECTS IN KARL POPPER'S PHILOSOPHY IN THE CONTEXT OF MODERN EDUCATION	288-293
<i>Тошпулатова Ширин Мухиддиновна</i> ЭТИЧЕСКИЕ ОРИЕНТИРЫ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ГРАЖДАНСКОЙ СЛУЖБЫ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	294-302
<i>Yuldasheva Dilorom Yuldashevna</i> SCIENTIFIC ATTITUDE TO CONSCIOUSNESS AND ITS INFLUENCE ON THE FIELD OF EDUCATION	303-307
<i>Bekchanov Xudoybergan O'rinovich, Yusupova Firuza Hajiboy qizi, Yuliyeva Sohiba Shuhrat qizi</i> МАКТАВГАЧНА YOSHDAGI КАТТА GURUH TARBIYALANUVCHILARDA IJTIMOİY VA KOMMUNIKATIV QOBILYATNING RIVOJLANISHI	308-314
10.00.00 – ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ	
<i>Ткебучава Ирина Георгиевна</i> ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ ФОРМИРОВАНИЯ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СТУДЕНТОВ ПРИ ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ	315-320
<i>Ikromxonova Firuza Ikromovna, Jazira Nursultanqizi</i> TIPOLOGIK TAHLIL - KOMPOZITSIYA VA JANR (TARIXIY ASARLAR MISOLIDA)	321-327

<i>Ashurova Maftuna Asqar qizi</i> LINGUACULTURAL PECULIARITIES OF THE CONCEPT “HAPPINESS” IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES	328-334
<i>Mustafayeva Saodat Burxanovna</i> SALIM ASHUR SHE’RLARIDA LINGVOMADANIY BIRLIKLAR VOSITASIDA VOQELIKNI BADIY TALQIN ETISH	335-340
<i>Abdulxayeva Nodirabegim Ixtiyorjon qizi</i> DRAMATIK ASARLARNI TARJIMA QILISHDA LEKSIK-SEMANTIK, LINGVOKULTUROLOGIK MASALALAR	341-346
<i>Xajiyeva Dilfuza Adambayevna</i> FOLKLOR VOSITALARINING ZAMONAVIY ADABIYOTDAGI O’RNI VA O’RGANILISHI	347-351
<i>Jumanova Sevara Xolmurod qizi</i> KIYIM KECHAK NOMLARI TILNING BOYISH MANBAI SIFATIDA	352-356
<i>Hojaliyev Ismail Tadjibayevich, Ismailova Sayyora Tolkinovna</i> MATN NAZARIYASINING SHAKLLANISHI	357-366
<i>Abdullaev Ulmasbek Khairullayevich</i> LITERARY WORKS AS THE MOST IMPORTANT AND WELL-ACCLAIMED COMPONENTS OF THE CULTURAL HERITAGE OF THE NATION	367-370
<i>Maxmudova Fotima Maqsud qizi</i> TYPES OF MEDIA TEXT LANGUAGE	371-375
<i>Maxmudova Zuhra Maqsud qizi</i> BADIY TARJIMANING TILSHUNOSLIKDAGI AHAMIYATI	376-380
<i>Davronova Zulfiya Boboyevna</i> UZBEK- FRENCH RELATIONS AS A BINDING PART OF INTERNATIONAL CULTURAL AND HISTORICAL EXPERIENCE	381-386
<i>Hakimova Dilrabo Yo’ldoshovna</i> TERMINOLOGIYA SOHASINING TARIXI VA DOLZARB MUAMMOLARI XUSUSIDA	387-392
<i>Мадрахимов Тулибай Абдукаримович</i> СЎЗЛАШУВ НУТҚИНИНГ ТИЛ ФУНКЦИОНАЛ ВАРИАНТЛАРИ ОРАСИДА ТУТГАН ЎРНИ	393-395
12.00.00 – ЮРИДИК ФАНЛАР	
<i>Ergashev Ikrom Abdurasulovich</i> SOLIQ INTIZOMINI BUZISH BILAN BOG’LIQ HUQUQBUZARLIKLAR UCHUN JAVOBGARLIKNING AYRIM JIHATLARINING ILMIY-NAZARIY TAHLILI	396-402
<i>Куатбек Гулнар Куатбековна</i> ВОПРОСЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ МЕЖДУНАРОДНЫХ СТАНДАРТОВ ТРАНСПАРЕНТНОСТИ ПРЕДСТАВИТЕЛЬНЫХ ОРГАНОВ МЕСТНОЙ ВЛАСТИ	403-409
<i>Jurayev Dilmurot Mukhtarovich</i> ANALYSIS OF THE LEGISLATION OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN ON ALTERNATIVE RESOLUTION OF DISPUTES ARISING FROM ADMINISTRATIVE AND PUBLIC LEGAL RELATIONS	410-415

<i>Mirakhmedova Fazilat Khokim kizi</i> CRIMES OF MANUFACTURING AND SELLING PHARMACEUTICALS IN A WAY TO DANGER THE LIVES AND HEALTH OF INDIVIDUALS (Evaluation of Türkiye and Uzbekistan legal system)	416-428
<i>Касимов Нодиржон Содикжонович</i> ҚАСДДАН ОДАМ ЎЛДИРИШ ЖИНОЯТЛАРИНИНГ УМУМИЙ ВИКТИМОЛОГИК ПРОФИЛАКТИКАСИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ	429-438
<i>Кутыбаева Елизавета Дуйсенбаевна, Есенбаев Джанибек Таирович</i> ЭКОЛОГИК ТУСДАГИ ФАВҚУЛОДДА ВАЗИЯТЛАРДАН МУҲОФАЗА ҚИЛИШНИНГ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ	439-445
<i>Джалилов Сардор Шавкатович</i> ҲУҚУҚ МАНБАЛАРИ ВА НОГИРОНЛИГИ БЎЛГАН ШАХСЛАРНИНГ ҲУҚУҚЛАРИНИ КОДИФИКАЦИЯ ҚИЛИШ ЖАРАЁНИ	446-453
13.00.00 - ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ	
<i>Mirzayev Qodir Toirovich</i> ZAMONAVIY XOR SAN'ATI TA'LIMINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	454-458
<i>Васильченко Ольга Анатольевна</i> ИСТОРИЯ И МЕТОДОЛОГИЯ РАЗВИТИЯ ВОКАЛЬНО-ХОРОВОГО ИСКУССТВА В УЗБЕКИСТАНЕ	459-463
<i>Эрназаров Алишер Эргашевич, Бекмурадов Зариф Хуррамович</i> ЎҚУВ МАШҒУЛОТЛАРИНИНГ МОДУЛЛИ ВА ЛОЙИХАЛАШТИРИЛГАН ТУРЛАРИ ҲАМДА АХБОРОТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШ	464-470
<i>Mattiyeva Feruza Begmatdulobovna</i> TARJIMONLIK MALAKASINI SHAKLLANTIRISHNING PSIXOLINGVISTIK VA DIDAKTIK XUSUSIYATLARI	471-477
<i>Jurayev Bobomurod Tojiyevich</i> ABU ALI IBN SINO QARASHLARIDA TA'LIM-TARBIYA MASALALARI	478-482
<i>Umurova Ma'rifat Yoshiyevna</i> XALQ QO'SHIQLARI VATANPARVARLIK TUYG'USINI RIVOJLANTIRISH VOSITASI SIFATIDA	483-486
<i>Raxmanova Dildora Abdulxamid qizi</i> INGLIZ TILIDA AKADEMIK YOZUV TUSHUNCHASI VA UNING TALABALAR ILMIY FAOLIYATIDAGI AHAMIYATI	487-492
<i>Rajabiy Aziz Xasanovich</i> VOKAL ARTISTI FAOLIYATIDA SAHNA MAHORATINING O'RNI	493-497
<i>Omanov Rashid Sherqobilovich</i> O'QUVCHILARDA EKOLOGIK TAFAKKURNI SHAKLLANTIRISH JARAYONLARINI TO'G'RI TASHKIL ETISH	498-501
<i>Салимов Ақром Хайитович</i> БЎЛАЖАК ЎҚИТУВЧИЛАРДА ОИЛА, МАҲАЛЛА ВА МАКТАБ ҲАМКОРЛИГИНИ АМАЛГА ОШИРИШНИНГ АФЗАЛЛИКЛАРИ	502-507
<i>Mamatmurodov Sharofjon Khudoyarovich</i> TA'LIM SIFATINI OSHIRISHDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARNING O'RNI.....	508-514

<i>Ли Екатерина Владимировна</i> СИНЕРГЕТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ИННОВАЦИЙ И ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ	515-523
<i>Ахмедова Нафиса Исаходжаевна, Азаматов Абдулло Исахўжа ўғли, Лутфуллина Румия Анваровна</i> ЁШ ТЕННИСЧИЛАРНИНГ ЖИСМОНИЙ ТАЙЁРГАРЛИГИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ҲАРАКАТЛИ ҲИЙНЛАРНИНГ АҲАМИЯТИ	524-533
<i>Очилова Мехрибон Суратовна, Хамроева Феруза Асроровна</i> АНАЛИЗ СОВРЕМЕННЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПЛАТФОРМ И ИХ КЛАССИФИКАЦИЯ	534-541
<i>Амонов Mirjon Namozovich</i> ИЖТИМОИЙ ПЕДАГОГИК FAOLIYAT VA UNING ASOSIY FUNKSIYALARI	542-547
<i>Sharipov Habibullo Abduqahhorovich</i> TALABALARNING IJODKORLIGINI RIVOJLANTIRISHDA MUSTAQIL TA'LIMNING O'RNI VA AHAMIYATI	548-552
<i>Yaxiyaxonova Muxiba Maxmudjonovna</i> RAQAMLI TA'LIM MUHITIDA BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING IT SAVODXONLIGINI OSHIRISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH	553-560
<i>Xakimova Gulshan Abdusalilovna</i> JISMONIY TARBIYA VOSITALARI ORQALI YOSH BOLALARNI SIFATLARINI TARBIYALASH	561-565
<i>Nazarov Rustam Irkinovich</i> TECHNOLOGY FOR DEVELOPING COMMUNICATIVE COMPETENCE OF STUDENTS IN HIGHER TECHNICAL EDUCATION FIELDS (IN THE EXAMPLE OF ENGLISH LANGUAGE)	566-570
<i>Muqimova Fotima Abduqaxor qizi, Muqimova Zuxra Abduqahor qizi</i> CHIZMACHILIK DARSLARIDA O'QUVCHILARNING GRAFIK SAVODXONLIGINI RIVOJLANTIRISHDA O'YINLI TEXNOLOGIYALADAN FOYDALANISHNING AFZALLIKLARI	571-576
<i>Sulaymanova Dildora Nazarovna, Giyasova Shaxnoza Abdurafikovna</i> BO'LAJAK O'QITUVCHILARNING KREATIV TAFAKKURINI LOYIHAGA ASOSLANGAN O'QITISH VOSITASIDA RIVOJLANTIRISH MODELI	577-585
<i>Usmonova Matluba Nosirovna</i> O'QUVCHILARDA MILLIY VA UMUMINSONIY QADRIYATLARNI TARBIYALASH METODIKASINING KREATIV PEDAGOGIK YONDASHUVI	586-590
<i>Ustaev Abdurazzoq Qurbonovich</i> MILLIY KURASH SPORT TURINING FUNKSIYALARI VA MAQSADGA ERISHISHDAGI VOSITALARI	591-596
<i>Shoimqulova Nigina Xolmurodovna, Yadigarova Sitara Bahromovna</i> ADDRESSING CHALLENGES IN TEACHING ENGLISH IN CENTRAL ASIAN COUNTRIES: A SCHOLARLY EXAMINATION	597-603
<i>Yeshanov Marat Urazaliyevich</i> INGLIZ TILINI O'QITISHDA BO'LAJAK CHET TILI O'QITUVCHILARINING KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYASINI TAKOMILLASHTIRISHDA PRAGMATIKANING AHAMIYATI LANGUAGE]	604-616

Tursunova Shahnoza Bekchanovna

JAMOATCHILIK FIKRINI SHAKLLANTIRISHDA JAMOATCHILIK BILAN ALOQALARNING
O'RNATISH 617-622

Atoyeva Gulshoda Rabimovna

OILADAGI ZO'RAVONLIKNING O'SMIR XULQIGA PSIXOLOGIK TA'SIRI 623-628

Musinova Ruxshona Yunusovna, Qurbonova Aziza Davlat qizi

JABRLANUVCHI SINDROMI, UNING ASOSIY SABABLARI VA BELGILARI 629-635

Jamolova Mokhigul Bakhtiorovna

METHODS OF DEVELOPING THE CRITICAL THINKING ABILITY OF PRIMARY CLASS
STUDENTS THROUGH FAIRY TALES 636-641

Qunishev Ulug'bek Ulashevich
Samarqand Davlat chet tillar instituti tadqiqotchisi

NEMIS KLASSIK FALSAFASIDA JAMIYAT RIVOJLANISHIGA TA'SIR ETUVCHI AXLOQIY VA ESTETIK OMILLAR

Annotatsiya. Maqolada falsafiy tafakkur rivojiga hissa qo'shgan nemis klassik falsafasining namoyondalarini jamiyat taraqqiyoti bilan bog'liq axloqiy va estetik g'oyalari ilmiy tadqiq etilgan. Unda Yevropada XVIII-asr oxiri va XIX-asr boshlarida shakllangan falsafaning vakillarini ijtimoiy hayot bilan uzviy dunyoqarashi, jamiyatdagi ijtimoiy-siyosiy muhit va axloqning rivojlanishi falsafiy tarzda ochib berilgan. Nemis falsafasining rivojiga katta ta'sir ko'rsatgan bu davr faylasuflarining ta'limotlaridagi estetik tafakkur, axloqiy idealning ijtimoiy qiyofasi dolzarbliyi yoritilgan.ЛО

Kalit so'zlar: jamiyat, borliq, nemis klassik falsafasi, inson, voqelik, axloqiy tamoyil, erkin, demokratiya, qonun, estetik tuyg'u, go'zallik, Kant, Gegel, Shelling, Fixte, madaniyat, davlat.

Kunishev Ulugbek Ulashevich
Researcher of the Samarkand State Institute of Foreign Languages

MORAL AND AESTHETIC FACTORS AFFECTING THE DEVELOPMENT OF SOCIETY IN GERMAN CLASSICAL PHILOSOPHY

Abstract. In the article, the moral and aesthetic ideas of the representatives of German classical philosophy, which contributed to the development of philosophical thinking, are scientifically researched. In it, the representatives of the philosophy formed in Europe at the end of the 18th and the beginning of the 19th century are revealed in a philosophical manner. The relevance of the aesthetic thinking and the social image of the moral ideal in the teachings of the philosophers of this period, which greatly influenced the development of German philosophy, is highlighted.

Key words: society, existence, German classical philosophy, man, reality, moral principle, free, democracy, law, aesthetic sense, beauty, Kant, Hegel, Schelling, Fichte, culture, state.

Кунишев Улугбек Улашевич
научный сотрудник Самаркандского государственного
института иностранных языков

НРАВСТВЕННО-ЭСТЕТИЧЕСКИЕ ФАКТОРЫ ВЛИЯЮЩИЕ НА РАЗВИТИЕ ОБЩЕСТВА В НЕМЕЦКОЙ КЛАССИЧЕСКОЙ ФИЛОСОФИИ

Аннотация. В статье научно исследуются нравственные и эстетические идеи представителей немецкой классической философии, которые способствовали развитию философского мышления. В ней в философском ключе раскрываются представители философии, сложившейся в Европе в конце XVIII - начале XIX века. Подчеркивается актуальность эстетического мышления и социального образа нравственного идеала в учениях философов этого периода, оказавших большое влияние на развитие немецкой философии.

Ключевые слова: общество, существование, немецкая классическая философия, человек, реальность, моральный принцип, свобода, демократия, право, эстетическое чувство, красота, Кант, Гегель, Шеллинг, Фихте, культура, государство.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4SI1Y2024N35>

Nemis klassik falsafasida axloqiy va estetik qarashlarning rivojlanishida madaniyatning o'rne ham teran, ham murakkab bo'lib, o'sha davrning madaniy muhiti va falsafiy tafakkur o'rtasidagi chuqur bog'liqlikni aks ettiradi. Bu klassik falsafa XVIII-asr oxiri va XIX-asr boshlarida I.Kant, I.G.Fixte, F.Shelling, G. Gegel kabi shaxslarni yetishtirib chiqqanligi bilan falsafiy tafakkuri rivojida ajralib turadi. Bu faylasuflar o'z davrining madaniy kontekstidan chuqur ta'sirlangan holda jamiyatning axloqiy va estetik nazariyalariga sinchkovlik bilan yondashib, o'zlarining katta hissa qo'shishdi. Bu davr muhim madaniy, ijtimoiy va intellektual yuksalishlar, jumladan, ma'rifatchilik, romantik harakat va sanoat inqilobining dastlabki bosqichlari bilan tavsiflanadi. "Nemis milliy falsafasi nemis xalqi taraqqiyotiga xos bo'lgan tub burilishlar davrida paydo bo'ldi. Unda, bir tomondan, nemis voqeligi, ikkinchi tomondan, Yevropa voqeligi o'zining yaqqol ifodasini topdi"[1. 298]. Ularning jamiyatda axloqiy taraqqiyotiga ta'siri katta bo'lib, mantiqiy mulohazalarning chuqur mazmunga egaligi, ko'p qirraligi bilan alohida o'rin tutadi. Bu falsafada Kantning umuminsoniy axloqiy qonuniyatlarga urg'u berishi, Gegelning axloqiy evolyutsiyani dialektik tushunishi va Nitshening an'anaviy axloqni tanqid qilishi jamiyatning axloqiy tamoyillarni tushunishga, uning amalga oshirish usullariga birgalikda ta'sir ko'rsatdi. Bu faylasuflar burch, erkinlik, tarixiy ong va individuallik tushunchalarini chuqurroq mulohaza qilishga intilib, zamonaviy jamiyatning axloqiy manzarasini sezilarli darajada shakllantirishga erishdi. Ular axloqning jamiyat taraqqiyotidagi mohiyatini o'rganish orqali hozirgi zamon axloqiy fikr va amaliyotga ta'sir qilishda davom etayotgan axloqiy tizimlarning rivojlanishi haqida tanqidiy fikrlarni taqdim etdilar. Nemis klassik falsafasining estetik nazariyalari o'sha davrdagi madaniy oqimlar, ayniqsa romantizm bilan chuqur singdirilgan. Shelling va Gegel san'atni mutlaq, ruhiy yoki idealni ifodalashning hal qiluvchi vositasi sifatida qaragan, romantik davrning ulug'vorlik, go'zallik va tabiat va ruh o'rtasidagi o'zaro bog'liqligini aks ettirgan.

Falsafiy qarashlarning jamiyatda axloqiy-estetik rivojlanishiga ta'siri, xususan, nemis klassik falsafasi kontekstida G'arb axloqiy tafakkurini sezilarli darajada shakllantirgan chuqur va murakkab munosabatlarni ifodalaydi. XVIII-asr oxiri va XIX-asr boshlarini qamrab olgan nemis klassik falsafasida jamiyat ma'naviyatida o'chmas iz qoldirgan I.Kant asarlari va falsafasi alohida o'rin tutadi. I.Kant o'z falsafiy qarashari orqali ma'rifiy tafakkur kontekstida axloq va estetikani muhokama qilish uchun zamin yaratdi. U o'zining "Mulohaza qobiliyatini tanqid" asarida "estetik tajriba" tushunchasini ham axloqiy, ham mantiqiydan ajralib turadigan hukm shakli sifatida kiritdi. U go'zallik va yuksaklikni topuvchi estetik mulohazalar manfaatsiz zavqlanish qobiliyatiga asoslanadi, tabiat va erkinlik (axloqiy qonun) o'rtasida ko'pri bo'lib xizmat qiladi, deb ta'kidlagan. Kant g'oyalari shuni ko'rsatadiki, estetik tajriba umumbashariy muloqot va manfaatsiz zavq idealini o'zida mujassam etgan holda, jamiyatning madaniy tuzilishiga ta'sir ko'rsatadigan umumiy qadriyatlar va me'yorlar tuyg'usini uyg'otadi. Kant "go'zal" va "yuqori" tushunchalarni estetik jihatdan o'rganib, estetik mulohaza yuritish subyektiv, lekin universal tarzda uzatiladigan tajriba ekanligini ta'kidlaydi. Kantning yoqimli, go'zal, ulug'vor va yaxshi o'rtasidagi farqi estetik tajribalar axloq falsafasi bilan bog'liq bo'lishi mumkin bo'lgan ramka yaratdi. U go'zallik tajribasiga ega bo'lish istagi bilan bog'liq bo'lmagan, balki tasavvur va tushunish qobiliyatlari o'rtasidagi uyg'un munosabatlarni aks ettiruvchi, manfaatsiz zavqni o'z ichiga oladi, deydi. Bu uyg'unlik, axloqiy qonunga rioya qilishda mavjud

bo'lgan axloqiy erkinlikka o'xshaydi va shu bilan go'zallik tajribasini axloqiy hukm qilish qobiliyati bilan bog'laydi.

Kant axloq falsafasining rivojlanishidagi markaziy o'rinni shaxs egallaydi. Uning "Axloq metafizikasi asoslari" asarida insoniy tamoyil xatti-harakatlarning oqibatlaridan qat'i nazar, axloqiy jihatdan majburiy ekanligi aks etgan. Kant falsafasi shaxsning ajralmas qadr-qimmati va individual axloqiy harakatlar an'anasiga bog'liq rivojlandi. "Kant axloq masalalariga katta e'tibor qaratdi. Uningcha, jamiyatdagi har bir kishining xulq-atvori, irodasi obyektiv reallikdan tamomila ajralgan va o'zgarmasdir. Axloqning asosi esa kishilar ongidagi o'zgarmas amr-farmondur"[2. 102]. Jamiyatda har bir inson tomonidan oqilona iroda qila oladigan umumbashariy ko'rsatmalar axloqqa monand bo'ysunib amalga oshiriladigan harakatlardir. Ratsionallik, universallikka bo'lgan inson huquqlari, demokratiya va shaxsiy erkinlik haqidagi zamonaviy tushunchalar bilan to'yingan holda jamiyatga ta'sir ko'rsatadi, tenglik va adolatni qadrlaydigan ijtimoiy axloqiy kompasni vujudga keltiradi. Ma'rifatparvarlikning aql, muxtoriyat va shaxs huquqlariga e'tibor qaratishi Kantning axloqiy falsafasiga zamin yaratdi. Ayni paytda romantik oqim hissiyot, tabiat va shaxsning ichki hayotiga qaratilganligi bilan estetik qarashlarning rivojlanishiga, badiiy ifodaning insoniyat ma'naviy-axloqiy hayotining ko'rinishi sifatidagi ahamiyatiga ta'sir ko'rsatdi.

Kant falsafasi ta'sirida Fridrix Shiller o'zining "Insonning estetik tarbiyasi" haqidagi maktublarida estetika va siyosat o'rtasidagi munosabatni o'rganib chiqdi. Shillerning ta'kidlashicha, san'at va go'zallik bilan shug'ullanish odamlarning ma'naviy va siyosiy erkinligiga erishish imkonini beradigan individual qobiliyatlarning uyg'un rivojlanishiga olib keladi. Estetik tuyg'uni tarbiyalash orqali jamiyatlar ham axloqiy, ham go'zallikka sezgir fuqarolarni tarbiyalashi mumkin, bu esa o'z navbatida madaniy va siyosiy manzarani boyitadi. "Estetik tuyg'ular o'z shakli, o'zining namoyon bo'lishi va amal qilishi jihatlaridan subyektiv tabiatga molik bo'lib, inson ichki dunyosining bir qismini, subyektiv voqelikning bir bo'lagini tashkil etadi. Lekin nafosatli his-tuyg'ularning konkret mazmuni bir maqsad tomon yo'naltirilgan inson faoliyatida o'z ifodasini topadi"[3. 183]. Bu qarashlar nemis klassik falsafasida insonning axloqiy –estetik dunyoqarashini boyishiga, atrof-muhitdagi narsa va hodisalarga nisbatan ijodiy yondashuv tarzida rivojlanishiga xizmat qildi.

Shelling falsafada Kant va Fixtning qat'iy ratsionalizmidan voz kechib, yanada romantik va tabiatga asoslangan qarashni o'rta taga tashladi. U barcha xilma-xillik asosida mutlaq, ajralmas birlikni qo'yadigan o'zlik falsafasi orqali cheklilikni cheksiz bilan, tabiatni ruh bilan uyg'unlashtirishga intildi. Shellingning estetik qarashlarida san'at bilimning eng yuqori shakli deb hisoblandi. Bu holatni u mutlaq borliqda namoyon bo'luvchi kuch, olamni sezuvchan va o'ta sezgi o'rtasidagi tafovutni birlashtirishni o'rataga tashladi.

Shelling o'z faoliyatida san'at ongli va ongsizning qo'shilishi, mutlaq sirlarini ochish uchun xizmat qiluvchi kuch ekanligini ko'rsatib bergan bo'lsa, Gegel san'at din va falsafa bilan bir qatorda haqiqatni ochib berish usuli ekanligini, madaniy ifodaning har bir shakli mutlaq ruhning rivojlanish bosqichlariga mos kelishini ta'kidladi. Gegel jamiyatdagi axloqiy ong evolyutsiyasini tushunish uchun dialektik usulni fanga kiritdi. U o'zining "Ruh fenomenologiyasi" asarida axloqiy taraqqiyot tezis, antitezis va sintezning tarixiy jarayoni orqali sodir bo'lishini, bu orqali qarama-qarshi axloqiy g'oyalar oxir-oqibat yuqori tartibli axloqiy tamoyillarni shakllantirishini tushuntiradi. Bu qarash ijtimoiy axloqning turg'un emasligini, balki madaniy, tarixiy va ijtimoiy o'zaro ta'sirlar orqali vaqt o'tishi bilan rivojlanib

borishini ko'rsatadi. Gegel axloqning ijtimoiy va tarixiy o'lchovlariga urg'u berishi zamonaviy jamiyatlarda jamoaviy qadriyatlarning rivojlanishiga va axloqiy plyuralizmning tan olinishiga ta'sir ko'rsatdi. Bu qarash san'atning borliq va inson ruhining eng chuqur haqiqatlarini namoyon etish kuchiga madaniy ishonchni shakllantiradi. Gegel bu g'oyalarni o'zining madaniy konteksti doirasida yanada rivojlantirib, shaxsning jamiyatdagi roli va axloqiy ongning tarixiy rivojlanishiga e'tibor qaratdi. Gegel axloqiy taraqqiyotni madaniy-tarixiy kontekstda yuzaga keladigan, shaxsning axloqiy hayoti jamiyatning urf-odatlarini, qonunlari va institutlari bilan uzviy bog'langan dialektik jarayon sifatida ko'rdi. Uningcha, ruh axloqni boshqaruvchi oliy kuch sanalib, o'zini bevosita borliqda namoyon etadi. "Uning eng quyi pog'onasi mavhum huquq bo'lsa, eng yuqorisi axloqdir. Obyektiv ruh o'zini oila, fuqarolar jamiyati va davlat orqali namoyon bo'ladi"[4. 97]. Gegel san'atni din va falsafa bilan bir qatorda, turli tarixiy davrlarning madaniy axloqini aks ettiruvchi mutlaq ruhning ko'rinishi sifatida ko'rdi. Uning estetika haqidagi tahlilida san'at turlarining evolyutsiyasi va ularning jamiyatning axloqiy-ma'naviy qadriyatlarini ifodalashdagi o'rni, madaniy ongning davrlar o'sishiga hissa qo'shishi alohida ta'kidlanadi.

Nemis klassik falsafasida axloqiy va estetik qarashlarning rivojlanishini o'sha davrning madaniy kontekstdan ajratib bo'lmaydi. Ayniqsa, ma'rifatparvarlik va romantizm davrlari axloq, go'zallik va san'at tabiatini falsafiy tadqiq qilish uchun qulay zamin yaratdi. Aql, individuallik va hissiy ifodaga ega bo'lgan madaniy hayot axloqiy mezonlarini boyitib, jamiyatda san'atning ahamiyati, shaxs va ijtimoiy dunyo o'rtasidagi munosabatlar haqidagi falsafiy tushunchalarni shakllantirdi. Shunday qilib, madaniyat nemis klassik falsafasi evolyutsiyasida ajralmas rol o'ynadi, falsafiy tafakkur va u paydo bo'lgan madaniy-tarixiy muhit o'rtasidagi murakkab munosabatlarni yoritib berdi. Klassik falsafada madaniyat tizimida qadr-qimmat va axloqiy qonun tushunchalari hal qiluvchi rol o'ynadi. Kantning "Amaliy aqlni tanqid" nomli asarida axloqiy harakatning asosi sifatida irodaning alohidaligi ta'kidlanadi. Uning g'oyalari ma'rifatparvar sifatida aql-idrok, erkinlik va shaxsiy huquqlar kabi madaniy qadriyatlarni aks ettirib, axloqiy harakatlar shaxsiy moyillik yoki ijtimoiy konvensiyadan ko'ra, axloqiy qonunga bo'lgan burchdan kelib chiqib amalga oshirilishi aks etdi. Axloqiy va estetik qarashlarning jamiyatdagi madaniy omillarning rivojlanishiga ta'sir qilishi nemis klassik falsafasida axloq, estetika va madaniyat o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni tushunishga katta hissa qo'shdi, ularning har biri falsafa, san'at va ijtimoiy fanlardagi nutqni shakllantirgan o'ziga xos falsafiy g'oyalarni taqdim etgan.

Bu falsafada axloqiy qadriyatlar axloqni individual kuch, ijodkorlik va hayotni qayta baholash sifatida ifodalanib, jamiyat me'yorlariga rioya qilishda jamoalarning axloqiy mulohazalariga asoslanishni o'rta tashladi. Ijtimoiy hayotda umuminsoniy tamoyillardan kelib chiqadigan insoniy burch axloqiy-estetik tuyg'usidan kelib chiqqan holda amalga oshiriladigan eng oliy yaxshilik mezoni, insonning tabiatidagi axloqiy o'zini o'zi boshqarish qobiliyatidir. Jamiyatdagi axloqiy-estetik ideal umumbashariy bo'lib, xalqlarning tarixiy va madaniy tajribasiga chuqur singib ketgan. Uning insoniyat madaniyatlarining xilma-xilligi va individualligini ifodalashi o'ziga xos axloqiy mulohazalarni mantiqiy tushunishga, ko'proq plyuralistik qarashga zamin yaratadi.

Nemis klassik falsafasida axloqiy-estetik qarashlar evolyutsiyasi go'zallik, san'at va axloqiy fazilatlar o'rtasidagi bog'liqlikni chuqur anglashini ochib beradi. Bu faylasuflar estetik tajribalar axloqiy rivojlanish va madaniy tushunishga qanday hissa qo'shishini o'rganish uchun

boy asos yaratdilar. Ularning merosi axloqiy-estetik izlanishlarning doimiy dolzarbligidan dalolat beradi, zamonaviy falsafiy munozaralarda davom etuvchi fikrlarni taklif etadi. Bu faylasuflarning hissalarini jamiyatdagi madaniy omillarning rivojlanishiga axloqiy va estetik qarashlarning chuqur ta'sirini ko'rsatadi. Kantning estetik mulohazaning universalligiga urg'u berishi, Gerderning madaniy relativizm tarafdori, Shillerning estetik sezgirlik va siyosiy erkinlik o'rtasidagi bog'liqligi va Gegelning tarixiy dialektikasi — bularning barchasi bizning axloqiy va estetik baholashlarimiz madaniy muhit tomonidan shakllantirilishi va shakllantirilishining murakkab usullarini ta'kidlaydi. Shunday qilib, nemis klassik falsafasi axloq, estetika va madaniyat o'rtasidagi dinamikani tushunish uchun boy nazariy asos yaratadi, madaniy rivojlanish va o'ziga xoslik bo'yicha zamonaviy munozaralarda dolzarb bo'lib qoladigan tushunchalarni taqdim etadi.

Xulosa qilib aytganda, nemis klassik falsafasining axloqiy va estetik g'oyalari erkinlik, go'zallik va yaxshilikning tabiati masalalari bilan chuqur aloqani ifodalaydi. Bu faylasuflar dunyoni va undagi insoniyatning o'rnini tushunishga intilib, zamonaviy falsafiy nutqda ta'sirli bo'lib qoladigan fikrlarni o'rta tashladi. Ularning ijodi axloq va estetika o'rtasidagi chuqur bog'liqlikni ko'rsatib, go'zallikka intilish va ezgulikka intilish o'zaro bog'langan sa'y-harakatlar bo'lib, ularda inson aql-idroki va ijodkorligining yuksak orzu-niyatlarini aks ettiradi.

Адабиётлар / Литература / References:

1. Фалсафа: қомусий луғат. –Тошкент: Шарқ, 2004. 298-бет.
2. Каримов И., Рустамова М. Фалсафа фани тарихи ва назарияси. –Тошкент: ТДПУ нашриёти, 2007. 102-бет.
3. Эстетика. Асосий тушунчалар изоҳли луғати. –Тошкент: Университет, 2019. 184-бет.
4. Фалсафа қисқача луғат. –Тошкент: Шарқ, 2004. 97-бет.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 3 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).